

УДК [159.955:159.954.2]-057.874

КРИТЕРІЇ ДІАГНОСТИКИ СФОРМОВАНOSTI ІНТОНАЦІЙНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мен Фаньцзюань

у статті визначаються та обґрунтовуються критерії рівня сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів у процесі вокально-хорового навчання. Аналізуються поняття критеріїв (мотиваційно-ціннісного критерію, пізнавально-інформаційний критерій, емоційно-емпатійного критерію, ініціативно-творчий) та показників рівня сформованості інтонаційно-образного мислення та пропонуються можливі шляхи їх поетапного формування у молодших школярів у процесі вокально-хорового навчання.

Ключові слова: вокально-хорове навчання, шляхи формування інтонаційно-образного мислення, молодші школяри.

В статье определяются и обосновываются критерии уровня сформированности интонационно-образного мышления младших школьников в процессе вокально-хорового обучения. Анализируются понятия критериев (мотивационно-ценностный критерий, познавательный-информационный критерий, эмоционально-эмпатический критерий, инициативно-творческий) и показателей уровня сформированности интонационно-образного мышления, а также предлагаются возможные пути их поэтапного формирования у младших школьников в процессе вокально-хорового обучения.

Ключевые слова: вокально-хоровое обучение, пути формирования, младшие школьники.

The article determines and substantiates criteria of the level of intonation-imaginative thinking in junior schoolchildren in the process of teaching choir singing. The author analyzes the notion of criteria (motivation-value, cognition-information, emotion-empathy and initiative-creativity criteria) and indicators of the levels of intonation-imaginative thinking. Possible ways of their stepwise formation in junior schoolchildren in the process of teaching choir singing are offered.

Key words: teaching choir singing, ways of formation, junior schoolchildren.

У соціокультурній ситуації музично-педагогічна освіта покликана розробляти прогресивні форми навчання, створювати нові методики з метою оновлення навчально-виховного процесу і підвищення його ефективності. Необхідність дослідження розвитку мислення у дітей молодшого шкільного віку усвідомлюється як гостро актуальна проблема сучасної музичної педагогіки.

Найбільш сприятливий для розвитку мислення засобами музики є молодший шкільний вік, оскільки саме в цей період закладається базова культура людини, фундамент усіх видів мислення. Молодший шкільний вік – перша сходинка послідовного прилучення до вокально-хорового навчання при належно організованому процесі. Одним з ефективних засобів формування інтонаційно-образного мислення молодших школярів є вокально-хорова діяльність, яка втілює в собі загальнолюдські цінності, несе яскраво виражену естетичну спрямованість.

Формування інтонаційно-образного мислення молодших школярів у процесі вокально-хорової діяльності сприяє більш повному використанню інтелектуального, мотиваційного, емоційного, діяльнісного, творчого потенціалу дітей. Найбільш ефективною формою у цьому процесі, на нашу думку, виступає позакласна робота, яка створює умови для повного та ефективного навчання дітей навичок співу та сприяє формуванню інтонаційно-образного мислення молодших школярів.

Для діагностування стану сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів, визначення рівнів вираження досліджуваного феномена, виявлення типових ускладнень розвитку мисленнєвої діяльності учнів у процесі вокально-хорового навчання та визначення шляхів їх подолання було розроблено програму

дослідно-експериментальної роботи, що передбачала проведення констатувального, формувального і контрольного етапів експерименту.

Метою статті є визначення та наукове обґрунтування критеріїв та показників рівня сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів.

Програма передбачала вирішення наступних завдань: розробити критерії та показники сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів; з'ясувати особливості прояву компонентів структури інтонаційно-образного мислення молодших школярів у процесі вокально-хорового навчання; виявити рівні сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів згідно з розробленими критеріями та показниками; відстежити динаміку формування рівнів інтонаційно-образного мислення молодших школярів та провести порівняльний аналіз кількісних і якісних показників у контрольній та експериментальній групах.

Найбільш відповідальним і складним завданням пошукової роботи дослідження було визначення розробки критеріїв та показників сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів.

У розробці критеріїв та показників нашого дослідження ми орієнтувалися на положення Державного стандарту початкової загальної освіти, що головною метою освітньої галузі "Мистецтво" визначає формування і розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду. Для досягнення зазначеної мети державний освітній документ орієнтує на виконання таких завдань: виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва, оцінювати естетичні явища; формування в учнів на доступному рівні системи художніх знань і вмінь, яка відображає цілісність та видову специфіку мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, їх художніх здібностей і мислення, здатності до самовираження та спілкування.

У науково-педагогічних дослідженнях останніх років у галузі методики музичного навчання зазначені завдання розглядаються у ракурсі вивчення особливостей формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності (В. Рагозіна); розвитку музичних здібностей (О. Коваль); методичних засад розвитку слухомоторних уявлень молодших школярів у процесі музичного навчання (М. Матківська); формування музичних знань молодших школярів засобами мультимедійних технологій (О. Чайковська); розвитку образного сприймання музики молодшими школярами (Л. Прокоф'єва); формування морально-естетичних почуттів молодших школярів (В. Процюк); формування музичної культури молодших школярів (О. Грисюк); ціннісного ставлення до рідного краю (К. Шевчук).

Однак до визначення критеріального апарату дослідження науковцями пропонуються різні підходи. Так, основними параметрами виховання у молодших школярів морально-естетичних почуттів засобами народної музичної творчості дослідник В. Процюк визначає такі критерії та показники: *емоційно-мотиваційний критерій; когнітивний критерій; процесуально-операційний критерій* [3].

Досліджуючи процес формування духовних цінностей у молодших школярів у сфері мистецтва, Л. Ороновська визначає такі основні критерії та їх показники: *емоційно-емпатійний; когнітивно-раціональний; творчо-діяльнісний* [2].

Вимірами сформованості творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності у дослідженні В. Рагозіної визначено критерії та показники, що охоплювали основні мотиваційні, когнітивні і діяльнісні складові творчих здібностей, а саме: *мотиваційний; когнітивний; діяльнісний* [4].

Критеріями формування художньо-образного мислення молодших школярів на уроках музики у дослідженні Н. Батюк визначено: *мотиваційно-ціннісний; раціонально-когнітивний; емоційно-емпатичний; творчо-діяльнісний* [1].

Як показав аналіз наукової літератури, найчастіше уживаними у педагогічній теорії є критерії, що співвідносяться з когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним напрямками діагностики досліджуваного явища. Критерії дають змогу провести педагогічну діагностику, визначити рівні сформованості досліджуваного явища, простежити динаміку його розвитку, зосередити увагу на окремих недоліках та окреслити напрямки педагогічної роботи.

Вивчення та аналіз сучасних дисертаційних досліджень та педагогічних праць з проблем музичного навчання молодших школярів (О. Грисюк, О. Коваль, М. Матківська, О. Нижник, О. Олексюк, Л. Масол, Л. Михайлова, Л. Прокоф'єва, В. Процюк, В. Рагозіна, О. Ростовський, О. Чайковська, К. Шевчук та ін.) дає підстави для узагальнення таких вимог до розробки критеріального апарату нашого дослідження: об'єктивність відображення ознак, притаманних предмету, що вивчається; відображення суттєвих ознак предмета; стійкість та постійність ознак; зв'язок з цілями, завданнями та змістом конкретного педагогічного дослідження.

Оскільки основою будь-якої діяльності, спонукальною причиною дій людини є мотиви, до показників критерію, що визначає міру прояву першого компонента інтонаційно-образного мислення молодших школярів, вважаємо за необхідне віднести наявність потреби, прагнення і бажання учнів до вивчення музичних образів.

Даний компонент (мотиваційний) інтонаційно-образного мислення молодших школярів розглядається у нашому дослідженні крізь призму суб'єктивних емоційних переживань учня, його здатності до співпереживання образам, вияву особистісного ставлення до виконуваної музики. Саме такі характеристики включає мотиваційний компонент інтонаційно-образного мислення молодших школярів. Тож цілком відповідає даним позиціям виокремлення *мотиваційно-ціннісного критерію*, що свідчить про ступінь вираженості суб'єктивних переживань учня, емоційності особистого ставлення до виконуваної музики, прагнення пізнавати та вивчати музичне мистецтво. Характеризується даний критерій *показниками*: бажання вивчати музичні твори у процесі вокально-хорового навчання, прагнення до пізнання національних традицій музичного виконавства, особистісне ставлення до виконуваної музики.

Когнітивний компонент інтонаційно-образного мислення молодших школярів характеризує здатність учнів до пізнання музичного матеріалу, наявність певного об'єму знань, розуміння закономірностей відтворення художніх образів музики, прагнення до пізнання національних традицій музичного виконавства, засобів втілення художнього образу в музиці. Сформованість означеного компонента інтонаційно-образного мислення характеризує *пізнавально-інформаційний критерій*, що виражає міру здатності учнів до осмисленого, опосередкованого об'єктивними знаннями, виконання музичних творів. *Показниками* означеного критерію є прагнення учнів до пізнання художніх образів музики, ступінь розуміння учнем авторського задуму, повнота відтворення художнього змісту музичних образів, усвідомлення виражальних засобів їх втілення у реальному звучанні.

Здатність учнів до інтонаційно-образного мислення у процесі вокально-хорової роботи розглядається у нашому дослідженні крізь призму суб'єктивних емоційних переживань учня, його здатності до співпереживання образам, вияву особистісного ставлення до виконуваної музики. Саме такі характеристики включає емоційний компонент інтонаційно-образного мислення молодших школярів. Тож цілком відповідає даним позиціям виокремлення *емоційно-емпатійного критерію*, що свідчить про ступінь вираженості суб'єктивних переживань учня, емоційності особистого ставлення до виконуваної музики. Характеризується даний критерій *показниками* емпатійного співпереживання образам, емоційної насиченості виконання музики, наявністю суб'єктивного ставлення до виконуваного твору.

Знання семантики музичної мови, інтонаційної природи музичного мистецтва, знання виражальних засобів відтворення музичного образу у реальному звучанні, володіння навичками вокально-хорової роботи та адекватне їх застосування у відтворенні музичного образу забезпечує виокремлений діяльнісний компонент інтонаційно-образного мислення, що спрямовує музичне навчання школярів на формування виконавських умінь учнів, відповідність використання виконавських засобів художньому змісту образів музики. Цей компонент набуває важливого значення у розвитку мисленнєвої діяльності у зв'язку з творчою ініціативою учня – схильністю до активних самостійних дій, оригінальних пошуків інтерпретації, створення альтернативних варіантів інтерпретації музичного твору, створення власних художніх образів. Такі характеристики опрацювання музичних образів забезпечили розгляд окремим критерієм – *ініціативно-творчий*, що визначає міру самостійності школярів виконавській діяльності. Означений критерій охоплює такі *показники*: спроможність учнів до самостійного вибору та опрацювання виконавських засобів, що відповідають художньому змісту образів музики, артистизм виконання музичних творів.

Визначені критерії та показники сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів було взято за основу педагогічного діагностування рівнів сформованості означеного феномена в учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл України та Китаю. Проблема формування інтонаційно-образного мислення молодших школярів є складною та багатогранною і займає винятково важливе місце в теорії та практиці сучасної освіти. Саме тому ця тема є перспективною і потребує подальших спеціальних досліджень.

Література

1. Батюк Н. О. Формування художньо-образного мислення молодших школярів на уроках музики : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика музичного навчання" / Батюк Н. О. – К., 2003. – 19 с.
2. Ороновська Л. Д. Методика прилучення молодших школярів до духовних цінностей на уроках музики: результати педагогічного експерименту / Л. Д. Ороновська // Проблеми і перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль, 2005. – С. 141–145.
3. Процюк В. М. Підготовка майбутніх учителів музики до формування у молодших школярів морально-естетичних почуттів засобами музичного фольклору в процесі педагогічної практики / В. М. Процюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ–Вінниця : ДОЛ, Вінниця, 2007. – С. 387–391.
4. Рогазіна В. В. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Теорія та історія педагогіки" / Рогазіна В. В. – К., 1999. – 25 с.